

Centre d'Etudes, de Recherche et de
Formation en Langues Africaines

ENTRAIDE PROTESTANTE SUISSE

Gedde burde seedtinde e kabaruuji burdi teentude kebaadi e ko buri heeraade, hoochoobe e hirjinoobe pelle aynaabe, mbele ina semmbina jinngol badanteengol ndeenka jirlagol jawdi e beto badte dawruđe genndiije badanaade ngaynaaka e kisnal ngaluuji tawaadi e nder Senegaal

NGADORO-DEN KO FA'TI E DOOLNUGOL DAWRUĐE NDEENKA 'BURDI WOYEDE JIRLAGOL JAWDI E NDER SENEGAAL

Ngaaynaaka, gollal galdinoowal gonngal wooturu e endi ngalu ngenndi

E nder Senegaal, ngaaynaaka ko gollal galdinoowal ngal 73,9% pooye dowri kuutortoo. Galleeji dī dañal mumen fof walla feccere e dañal mumen ummotoo e ngaynaaka ina ndentini ko buri 3 000 000 neɗɗo tawa yoga e maɓbe njeyaa ko e yimbe burbe famɗude doole. So yawti dañal kaalis e jeñi dī joom mum'en ñaamata (kosam, tebbuuli e boofoodé), ngaynaaka kaa ina jogii nafoore mawnde e nder beydugol njeñcudi ndema, sabu ballal jawdi ndemoori e nguudi ndi jawdi ndii moy'itiniirta leydeele kuutoraade haa burti dō fotnoo haadde. Ngaynaaka e bannge jawdi-ñaamateendi ina moofti baawka keewka doole e hokkude yimbe golle badde ngartam e nder mecce keewde jeyaaɗe e jeñcingol ngol, e sarwisaaji kebbittoodi aynaabe (cellal jawdi, nguura jawdi, ekn.),

e sarwisaaji njeeygu e baylugol ko ummii e jeñi, hono guri mehi e ñobbaadi.

E rabbikinaade, njaru jawdi ndariindi ndii ina tolnoo e miliyaaruuji 847,48 kaalis CFA, dē 585 e mumen njeyaa e ngaaccotoondi. Ndenndaangal kebe dañateede e jeñi burdi teertude dī jawdi ngaaccotoondi hokkata dīi (teewu, kosam, guri mehi e ñobbaadi) ina hiisaa e miliyaaruuji 317 kaalis CFA. Ngaynaaka ina adda ko ina tolnoo e 30 % e ko dañatee hitaande fof (PIB) e senngo golle gadiide. So yeewaama nafoore makka to batte ngalu e renndo, tawete ngaynaaka kaa jeyaa ko e gedde dē yellitgol mumen waawi bamtude ngalu nduumiingu ustoowu baasal no feewi.

1. *Ummagol e ndema juude fa'a e ndema daabaaji e golle naamniide doole keewde ina walla yimbe e wowaade doole mumen e ko yowitii e liggey, kadi hebbita ñakkere hebbanoonde e coñal ndema tobo.*
2. *Jaagorgal Ngaynaaka e Jeñi Jawdi, 2016: Robindo kiisooje ngaynaaka e hitaande 2016,*
3. *Jaagorgal Ngaynaaka e Jeñi Jawdi, 2016: Lelngo Ngenndi ngo Bantaare Ngaynaaka e nder Senegaal. Winndannde hesdītinaande nde suwaa saakteede.*

Golle bamtaare moy'ye de laamu wadani ngaynaaka, kono de njonaani tawo

E dumunna bennudo fɔo seeda oo, dawrugol ngaynaaka yettanaama golle keewde, hono:

- Tabitingol Kuulal Dowdi Ndema-Poodɛ-e-Oorol (2004) gaddungal jabbe kese keewde, ba'de no: (i) kebtinde oorol no laawol bamtirgol leydeele nii; (ii) darnugol Booñ Balloowo e Nehgol jawdi (FONSTAB); e (iii) darnugol e Galle Wakiilu ndeenka Ndema awo e ngaynaaka (Compagnie Nationale d'Assurances Agricoles, CNAAS), tawa ko gollolodagol hakkunde wadoobe aasiraas e Laamu nguu e yeeso ballondiral e janambe. E nder oon CNAAS, yubbo wakiilu-ndeenka-jawdi (assurance-bétail) ina wadaa heen (jawdi wadane wakiilu ndeenka jawdi e won e ley'yi bonanndeeji di burdi heewde e mumen pa'ti e gaañande e maaydeele gummotoode e aksidaaji);

- Pudɗogol Gollal Kesal Keeringal badanaangal bamtaare ngaynaaka (2004-2008) gonngal sabaabu haa nehirdɛ jawdi janane kam e nokkuuji yellitirdi e kesɗinirdi ngaynaaka mawninaa;

- Fudɗoode dawrugol ndeenka nguura jawdi tawa ngol buri ummanaade ko e darnude nokkuuji keeroriidi nguura jawdi (gubbal, ndema nguura jawdi), beebtinangol aynaabe no kebira nguura jawdi (Balle, cogguuji dentinel, ekn.), jubbingol lelngooji kabtordɛ fitinaaji oorol (dawi kisnugol jawdi);

- Tabitingol Leyngo Ngenndi Bamtaare Ngaynaaka (2012-2026) ngol, peeje

mum burdi teenjtude njowitii ko e: (i) beydugol jeñirgol ngol e dadondiral mecce de; (ii) darnugol sato moy'Yungo e bamtaare yubbooji ngaynaaka dɗi; (iii) moy'Yitingol no jeñi jawdi dɗi njeeyirtee nii; e (iv) doolnugol sardɗiji laamordɗi dɗi;

- Ndeenka leydi oorol, fawaade e dartingol raas Dolly mo njaru mum tolnoyii e miliyaaruuji 10 kaalis CFA (kowtagol galle kolangal ngal njuuteendi mum woni 120 km, gasgol fooraas buloowo 100 m3 kam e ballal e kisanl bamndangal ngaluuji ngaynaaka dɗi);

- Laawɗingol Ñalawma Ngaynaaka Ngenndi (JNE) gonɗo sahaa balloowo be gollal mumen yowitii e deen mecce e jogiibe hattan dawrugol no ngostondiri miiijooji e caɗeele potɗe ñawndeede de.

Beto ballal laamu e nokkuuji dowri dɗi ina holliri wonde Leydi ndii wadɗi doole keewde, de yimbe fof ceedtii, e bamtugol ndema ngol, e fannu jaajɗo, gila 2003. E ko kiisooje laawɗinaade kolliri, gedal fereeeji badaadi e ndema dɗi ina beydii haa heewi sanne, haa deɓi tolnaade e 10% e ngalu ngenndi, e dooftagol fiɓnde Maputo. Ngalu ngootanaangu Jagorgal ngaynaaka tolninoongu e miliyaaruuji 9,569 hitaande 2012 beydaa haa hebi miliyaaruuji 22,305 e hitaande 2017, yanti heen kadi yimbe bee mbeebtinanaa ñamlogol e Booñuuji ba'di no FONSTAB, Booñ Ngenndi Badanaado Ndema (Caisse Nationale de Crédit Agricole) e booñuuji

godfī darnaadī (Fonds Souverains d'Investissements Stratégiques, Fonds de Garantie des Investissements Prioritaires, Banque Nationale pour le Développement Economique, ekn.). Deen doole mballii haa dañe kebaade e mecce ngaynaaka dee beydii, ko wayi no njeñcudi teewu, kosam, boofoode ñaameteede e njeeygu caggal leydi guri boli e ñobbaadī.

No fereeji laamu jowitiidī e ndema dīi beydortoo ni (ngaynaka ko heen) fotaani noon yejjitinde fannuuji

dī golle laamu nguu pamdī doole dōo. Janngitere yowitiinde e beto ballal laamu e ngaynaaka hollirii wonde aynaabe bee ina njawi tawo doole badaade e kaalis dee, so yerondiraama e kaalisaaji badaadī dīi e jeñi pudooli dīi. Ko wonaa dūum, be ndonkii yi'de hol nafoore e badte dīin fereeji ngenndi, teenji noon e fereeji todđiidi bamtudol kettuki kesi pa'tuki e jeñi jawdi e saraaji teeru (pompugol jawdi, nehgol, ekn.).

Bamtugol ngaynaaka oorol e ndeenka polindaaje, pellite badde ngartam to banng e ngalu, renndo e taariindi

Hooahoobe dawrugol ina ponndi, tuugnaade e keewal yimbe ngal e no doole kuutoragol leydi ngol beydorii ni, alaa e sago ngaynaaka beydee, tawa njeñcudi nguura jawdi ina bura hokkeede tiidndi, ñameele dee beyde timmitinooje e ngartameeje moyyitingol jibinannde dee. Kono noon, yidde yellitde yubbooji ngaynaaka polindaaje foti ko yahdude e kattande nokkuuji ndema-taarindaagal. E nder nokku Ferlo oo, jirlagol ooroori ko ko yehi haa waawtini hoore mum, mbele endi waawa wuurde e waylowaylo ngonka kaa. Polindaaje ngol ko huunde nde waawa itteede

e nguurndam rema-ayna'en wonbe e nokku demeteedo gerte oo kam e diiwaanuuji Worgo e Fudnaange leydi ndii, sabu ebe poti heblanaade no be ndaɗiri e caɗeele ɗaɓiteede e taariindi ndi be nguuri e nder mum ndi.

E oon fannu, daranaade ngaynaaka oorol ko ngoya renndo, ngalu e taariindi burnde heeraade. Waɗtorde kaan ngoya ina naamnii yeehtagol yubbo fooraasuuji oorol dii mbele ina waɗtee e juude jananbe, huunde waɗanoonde tawi aynaabe bee tawtoraaka kam'en e walloobe e bamtaare ndema mbiseteeka e nder nokku poode-

oorol, tawa dūm rewnaa ko e tottirgol ndiyam. Ngoy'a godka mbaɗka faayiida kaa yowitii ko e jirragol jawdi, huunde burnde teentude e njeñcudi kulle, kam e kebgol e beebtine ngalu-ngenndi. So saakitaaji deentordi renndo, baɗooji sabaabu haa dente aynaabe famarɓe doole mballee saanga nde cogguuji gaweeje beydii, ndañaaaka, ko polindaaje naftortee hannde e fannuuji dīdī, fannu no jawdi daɗɗirtee e fannu no galleeji ndaɗirta e nder diwaanuuji ndema dō nguurndam burata newaade. Dii dallilaaji mbaɗi haa, aynaabe rewɓe e worɓe hoɗɓe e bannge Ferlo bee tawi ina haani jogiibe hattan dawrugol bee naatnee e yettugol won e pellitte burde heñoreede, ba'de :

- **Caaktugol Sardī oorol e yettande mo dekkereejj ci'nirdī;**
- **Doolnugol laabi pottinirdī ndenndaangal bindandɛ baɗanaade**

kuutoragol ngaluuji tawaadī: dūm naamnii ko naftoraade jabbal lelnugol sardī leydi keso mbele cardinirde fannuuji dīi kala ina njubbondira;

- **Doolnugol njubbudi dōwdi dawruɗe ngenndi baɗanaade ɓamtaare ndema:** tiidtingol njubbudi hakkunde fannuuji ina wadɗii mbele ɗakkere nanondiral e luure gonɗe e pellitte dɛ jaagorɗe dɛe tabitinta dɛe ina ustoo (ko wa'i no ndeenka jirragol ooroori so yerondiraama e ɓamtugol joljole diyye-ndema e nder nokkuuji ngaynaaka);
- **Peewnugol e ci'nugol njubbudi kisnal kuuɓtodiingal raas Dolly** tawa ina nawora ngoy'aaji aynaabe jeyaaɓe dōon bee e eggi-egginoobe bee;
- **Ballitgol umminande fa'tunde e laabi ci'nirdī mbaylaandi fooraasuujj dowri e nder nokkuuji oorol Ferlo.**

